

Ὁ χριστιανικὸς ριζοσπαστισμὸς

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ*

Τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμο οὔτε συμβιβάζεται μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου. Ἐπιπλέον ὁμως τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ δὲν κηρύσσεται συνήθως ἀκέραιο στὸν κόσμο οὔτε ἐφαρμόζεται ἢ ἐφαρμόστηκε ποτὲ στὶς πραγματικὲς του διαστάσεις ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα ἢ ἀπὸ κάποιον λαὸ μέσα στὴν ἱστορία. Τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ βιώθηκε ἀπὸ τοὺς ἁγίους προσωπικὰ καὶ ἐφαρμόστηκε ὡς ἓνα βαθμὸ μέσα στὴν Ἐκκλησία, καὶ ἰδιαίτερα μέσα στοὺς κόλπους τοῦ μοναχισμοῦ. Παραταῦτα ἡ ἐποχὴ μας χαρακτηρίζεται συχνὰ ὡς «μεταχριστιανική».

Ὁ χαρακτηρισμὸς ὁμως αὐτὸς τῆς ἐποχῆς μας πρέπει κανονικὰ νὰ σημαίνει, εἴτε ὅτι ἡ ἐποχὴ ποὺ προηγήθηκε ἦταν χριστιανική –ἐνῶ ἡ ἐποχὴ μας ἔπαυσε πλέον νὰ ἔχει τὴν ιδιότητα αὐτή– εἴτε ὅτι κατὰ τὴν περίοδο ποὺ προηγήθηκε ξεπεράστηκε ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐποχὴ μας προωθήθηκε πέρα ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἂν μὲν ὡς Χριστιανισμὸς ἐκλαμβάνονται τὰ ὁποιαδήποτε ἰδεολογικὰ ἢ θρησκευτικὰ μορφώματα ποὺ ἔχουν ἢ ἰσχυρίστηκαν ὅτι ἔχουν κάποια σχέση μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν διδασκαλία του, τὸ πρᾶγμα γίνεται κάπως κατανοητό. Ἄν ὁμως ὡς Χριστιανισμὸς νοεῖται ἡ βίωση καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας μέσα στὸν κόσμο, τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ διαφορετικό.

Ἄν λοιπὸν ὡς Χριστιανισμὸς ἐκλαμβάνονται τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἰδεολογικὰ ἐκεῖνα μορφώματα ποὺ ἀνάγουν κατὰ κάποιον τρόπο τὶς ρίζες τους στὸν Χριστὸ καὶ τὴν διδασκαλία του, τότε μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὅτι ἡ ἐποχὴ μας εἶναι μεταχριστιανική. Καὶ στὴν μεταχριστιανικὴ αὐτὴ ἐποχὴ πολλὲς ἀρχὲς καὶ ἀξίες, ποὺ συνδέονταν μὲ τὴν χριστιανικὴ πίστη καὶ γίνονταν γενικότερα σεβαστὲς ἢ κυκλοφοροῦσαν ὡς κοινωνικὰ αὐτονόητα στὸν χριστεπώνυμο κόσμο, ὄντως ὑποβαθμίστηκαν ἢ καὶ ἐγκαταλείφθηκαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ συνείδηση τοῦ κόσμου αὐτοῦ ἔχει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποχρωματισθεῖ μέχρις ἀφανισμοῦ.

Ἄν ὁμως ὡς Χριστιανισμὸς ἐκλαμβάνεται ἡ βίωση καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας του μέσα στὸν κόσμο, τότε οὔτε ἡ ἐποχὴ

---

* Ὁ Γεώργιος Μαντζαρίδης εἶναι Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ.

πού προηγήθηκε μπορεί να χαρακτηριστεί ως χριστιανική ούτε ο Χριστιανισμός έχει πραγματικά δοκιμαστεί και έχει φανεί ότι έχασε το νόημά του για το παρόν και το μέλλον. Αντίθετα μάλιστα η καλύτερη προσέγγιση της αλήθειας του Χριστιανισμού, όπως και των προσώπων που έζησαν αυθεντικά την αλήθειά του, βεβαιώνει ότι ο Χριστιανισμός βρίσκεται πολύ πιο πέρα από όσα έζησαν οι λεγόμενοι χριστιανικοί λαοί και ότι έχει πολύ περισσότερα να προσφέρει στον άνθρωπο.

Στις συζητήσεις που έγιναν στην εποχή μας για την πολιτιστική ταυτότητα της Ευρώπης πολλοί υποστήριξαν ότι αυτή, μολονότι αποτελεί σύνολο πολλών πολιτισμών και ιδιαιτεροτήτων, πρέπει όπωσδήποτε να ονομάζεται χριστιανική, γιατί μόνο η χριστιανική ρίζα ένώνει αυτό το σύνολο. Η παρατήρηση αυτή είναι σε κοινωνικό ή και θεσμικό επίπεδο κατά βάση σωστή, αν και η συναίσθηση της αναγωγής στην χριστιανική ρίζα έμφανίζεται πλέον ανεπαρκής. Μόνο η βαθύτερη συνειδητοποίηση και η πληρέστερη αξιοποίηση της ρίζας αυτής μπορούν να δώσουν νόημα και περιεχόμενο στην θέση αυτή. Παράλληλα όμως δεν πρέπει να λησμονείται ότι η έξωτερική προσέγγιση ή αξιολόγηση του Χριστιανισμού έχει πάντοτε συμβατική αξία.

Η αλήθεια του Χριστιανισμού δεν παράγεται συλλογιστικά ούτε ανακρίνεται λογικά, αλλά προσεγγίζεται και γνωρίζεται βιωματικά· είναι αλήθεια προσωπική ή ακριβέστερα ύποστατική. Η αλήθεια του Χριστιανισμού συνυπάρχει με τα πρόσωπα και φανερώνεται στα πρόσωπα. Δεν ταυτίζεται με αντικείμενα ούτε βέβαια άντλείται από αυτά. Η αλήθεια κατά την χριστιανική διδασκαλία βρίσκεται στον Τριαδικό Θεό, φανερώνεται στην ιστορία με το πρόσωπο του Χριστού¹, και βιώνεται ως ύπαρκτική κοινωνία μαζί του. Αυτό σημαίνει ότι η αλήθεια του Χριστιανισμού διαφέρει ουσιαστικά από αυτά που ο κόσμος έκλαμβάνει ως αλήθεια. Άλλωστε σήμερα ο κόσμος αδιαφορεί για την καθολική αλήθεια και ενδιαφέρεται σχεδόν αποκλειστικά με επιμέρους συμβατικές αλήθειες χωρίς υπερβατικό κύρος, που έξυπηρετούν τις πρακτικές του ανάγκες. Έτσι συμβαίνει συχνά η χριστιανική αλήθεια να είναι όχι μόνο άσχετη, αλλά και τελείως αντίθετη προς ό,τι προβάλλεται στον κόσμο ως αλήθεια. Γι' αυτό και η θεώρηση των ίδιων πραγμάτων από χριστιανική και από κοσμική άποψη είναι πολλές φορές όχι άπλως διαφορετική αλλά και διαμετρικώς αντίθετη.

1. «Εγώ είμι η όδος και η αλήθεια». Ίω. 14, 6.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ριζοσπαστικός. Καὶ ὅπου δὲν εἶναι ριζοσπαστικός, δὲν εἶναι αὐθεντικός. Ἡ ριζοσπαστικότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀναφέρεται στὸ καθετὶ πὺν τὸν συνδέει μὲ τὸν κόσμο. Καὶ αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ ρίζες τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἀνάγονται στὸν κόσμο οὔτε τρέφονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα του. Ὁ ἀπόλυτος χαρακτήρας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπιβάλλει τὴν ριζοσπαστικότητα στὸ ἐπίπεδο τοῦ σχετικοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ριζοσπαστικότητα στὸ ἐπίπεδο τοῦ σχετικοῦ δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταὶ χωρὶς σχέση μὲ τὸ ἀπόλυτο καὶ χωρὶς ἀναφορὰ πρὸς αὐτό. Ὅλες οἱ συμβατικές ἀλήθειες ἔχουν τὴν σχετικὴ ἀξία τους στὸν βαθμὸ πὺν εἶναι ἀντικειμενικές. Αὐτὲς ὁμως κινοῦνται σὲ ἄλλο ἐπίπεδο. Τὸ λάθος γίνεται, ὅταν αὐτὲς ἀπολυτοποιοῦνται καὶ ὑποκαθιστοῦν τὴν καθολικὴ ἀλήθεια. Καὶ τὸ λάθος ἀπὸ χριστιανικὴ πλευρὰ γίνεται, ὅταν γιὰ λόγους ἐκσυγχρονισμοῦ ἐπιχειρεῖται ἡ συμμόρφωση τῆς ἀλήθειας τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὴν κοσμικὴ ἀλήθεια.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἐκσυγχρονίζεται ὅταν συμμορφώνεται μὲ τὴν σχετικότητα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ ὅταν διατηρεῖ ζωντανὴ τὴν παράδοσή του. Περιεχόμενο τῆς παραδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία του. Καὶ ἡ διατήρηση τῆς παραδόσεως αὐτῆς πραγματοποιεῖται μὲ τὴν βίωση τοῦ θανάτου ὡς παράγοντος ζωῆς. Πραγματοποιεῖται μὲ τὸν αὐτοαφανισμὸ τῶν ἐκάστοτε ζωντανῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, πὺν κάνει δυνατὴ τὴν φανέρωση τῆς ζωῆς τῶν κεκοιμημένων μελῶν της μέσα σὲ νέα συνάφεια· στὴν συνάφεια τῶν ζωντανῶν μελῶν της. Ἔτσι καὶ ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πάντοτε «συναφειακὴ».

Φυσικὸ ὁμως εἶναι νὰ παραμένει Χριστιανισμὸς ξένος καὶ παράδοξος γιὰ τὸν κόσμο. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἦρθε ὡς ξένος μέσα στὸν κόσμο· ὄχι γιὰτὶ εἶναι πραγματικὰ ξένος πρὸς τὸν κόσμο, ἀφοῦ αὐτὸς τὸν δημιούργησε, ἀλλὰ γιὰτὶ ὁ κόσμος ἀλλοτριώθηκε καὶ ἀποξενώθηκε ἀπὸ αὐτόν. Ἦρθε «εἰς τὰ ἴδια», δηλαδὴ στὰ δικά του, ἀλλὰ οἱ δικοὶ του δὲν τὸν δέχθηκαν. Σὲ ὅσους ὁμως τὸν δέχθηκαν ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, νὰ θεωθοῦν².

Ὁ ἄνθρωπος δὲν πλάστηκε γιὰ νὰ παραμείνει αὐτὸ πὺν εἶναι³. Πλάστηκε γιὰ νὰ τελειοποιηθεῖ καὶ νὰ ἀναχθεῖ σὲ κάτι πὺν δὲν εἶναι. Προῆλθε ἀπὸ τὸ μὴ

2. Βλ. Ἰω. 1, 11-12.

3. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπο ὡς «ζῶν ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοῦμενον». Λόγος 38, 11, PG 36, 324A.

ὄν καὶ εἰκονίζει τὸν ὄντως ὄντα. Δημιουργήθηκε ὡς κτίσμα καὶ κλήθηκε νὰ γίνεαι ὅμοιος μὲ τὸν ἄκτιστο Δημιουργό. Εἶναι ἀπὸ τὴν φύση του ἄνθρωπος καὶ τοῦ δόθηκε ἡ ἐξουσία νὰ γίνεαι θεός⁴. Ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ γίνεαι αὐτὸς θεός. Ἡ παραδοξότητα αὐτή, πού βρῖσκεται στὶς ρίζες τοῦ Χριστιανισμοῦ, προσδιορίζει τὴν φύση του καὶ διαμορφώνει τὸν ριζοσπαστικὸ χαρακτήρα του. Καὶ ἐξαιτίας τῆς φύσεως καὶ τοῦ χαρακτήρα του ὁ Χριστιανισμὸς δὲν γίνεαι εὐκόλα ἀποδεκτὸς ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ «ἀντιλέγεται», ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, πού ἔγινε «σημεῖον ἀντιλεγόμενον» καὶ «κείται εἰς πῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν»⁵.

Ἡ ἀπόρριψη τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποδοχή του ἀπὸ πολλούς, εἶναι σταθερὰ διαχρονικὰ φαινόμενα, πού διαπιστώνονται καὶ στὴν ἐποχή μας. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε στοὺς μαθητές του: «Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν» εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν»⁶. Ὁ κόσμος παραμένει γενικὰ ξένος πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ τὴν διδασκαλία του. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ὀφείλεται μόνο στὴν ἀρνητικὴ τοποθέτηση τῶν ἀνθρώπων· ὀφείλεται καὶ στὴν κακὴ ἐκπροσώπηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκ μέρους τῶν πιστῶν. Ἐδῶ ἔγκειται καὶ ἡ τραγικότητα τοῦ κόσμου, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ ἀναγκαιότητα γιὰ τὴν σωστὴ μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν μέσα στὸν κόσμον.

Οἱ ἀληθινοὶ Χριστιανοὶ αἰσθάνονταν ἐξαρχῆς «ξένοι», ἢ «πάροικοι καὶ παρεπίδημοι» μέσα στὸν κόσμον⁷. Ὅχι γιὰτι ἀποστρέφονταν τὸν κόσμον ἢ γιὰτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ τόπος πού τοὺς πρόσφερε ὁ Πατέρας τους, ἀλλὰ γιὰτι ὁ κόσμος ἀπαρνήθηκε τὸν Πατέρα του καὶ τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο τὸν ἔπλασε. Καὶ αἰσθάνονται ἔτσι οἱ Χριστιανοί, ἐπειδὴ τοποθετοῦν –καὶ στὸν βαθμὸ πού τοποθετοῦν– τὰ πάντα στὴν προοπτικὴ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸν τρόπο ὅμως αὐτὸν καταξιώνουν καὶ τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν κόσμον. Μένουν στὸν κόσμον ὡς πάροικοι καὶ παρεπίδημοι, γιὰτι ἀσκοῦν –καὶ στὸν βαθμὸ πού ἀσκοῦν– τὴν ἐξουσία τους νὰ ζοῦν ὡς «συμπολίται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ»⁸.

Ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια προσφέρεται στὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία φανερόνεται μέσα στὸν κόσμον ὡς «θεσμὸς». Ταυτόχρονα ὅμως ἡ

4. Βλ. Ἰω. 1, 12.

5. Βλ. Λουκ. 2, 34.

6. Ἰω. 15, 20.

7. Βλ. Α΄ Πέτρ. 2, 11.

8. Ἐφεσ. 2, 19.

Ἐκκλησία εἶναι «κοινωνία τῆς θεώσεως». Τὰ δύο αὐτὰ πράγματα φαίνονται ἀντιφατικά. Ἡ κοινωνία τῆς θεώσεως εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς χαρισματικῆς, ἐνῶ ὁ θεσμὸς ἀποτελεῖ κτιστὸ κατασκευάσμα. Ἡ χάρις δὲν περιορίζεται σὲ θεσμούς. Καὶ οἱ θεσμοὶ δὲν εἶναι ἀπεριόριστοι, γιὰ νὰ χωρέσουν τὴν χάρις. Ἡ διατήρηση ὁμῶς τῆς κοινωνίας τῆς θεώσεως μέσα στὴν ἱστορία ἐπιβάλλει τὴν θεσμοποίησή της. Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη τῆς συνθέσεως θεσμοῦ καὶ χάριτος.

Ἡ Ἐκκλησία λειτουργεῖ μέσα στὴν ἱστορία ὡς «χαρισματικὸς θεσμὸς» ὡς θεσμοποιημένη χαρισματικὴ κοινωνία ἢ ὡς «κοινωνία τῆς θεώσεως». Ἔτσι δημιουργεῖται μία διαρκῆς διαλεκτικὴ ἔνταση μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ κόσμου. Σὲ κάποιον ἄλλο μάλιστα ἐπίπεδο δημιουργεῖται καὶ μέσα στὴν Ἐκκλησία μία διαλεκτικὴ ἔνταση μεταξὺ χάριτος καὶ θεσμοῦ, γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσουμε σὲ ἄλλη εὐκαιρία.

Πῶς μπορεῖ λοιπὸν νὰ χαρακτηριστεῖ ἢ νὰ παρασταθεῖ ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν μέσα στὸν κόσμος;

Ὁ ἄγνωστος συγγραφέας τῆς *Πρὸς Διόγνητον* πραγματείας, πού συντάχθηκε κατὰ τὴν περίοδο τῶν διωγμῶν, χαρακτηρίζει τὸν τρόπο ζωῆς τῶν Χριστιανῶν ὡς «θαυμαστὸν καὶ ὁμολογουμένως παράδοξον»⁹. Καὶ ἀναφέροντας τὰ βασικότερα στοιχεῖα τοῦ θαυμαστοῦ καὶ παράδοξου τρόπου ζωῆς τῶν Χριστιανῶν σημειώνει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Πατρίδας οἰκοῦσιν ἰδίας, ἀλλ' ὡς πάροικοι· μετέχουσι πάντων ὡς πολῖται, καὶ πανθ' ὑπομένουσιν ὡς ξένοι· πᾶσα ξένη πατρίς ἐστὶν αὐτῶν, καὶ πᾶσα πατρίς ξένη.... Ἐν σαρκὶ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ σάρκα ζῶσιν. Ἐπὶ γῆς διατρίβουσιν, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πολιτεύονται... Ἀγαπῶσι πάντας, καὶ ὑπὸ πάντων διώκονται... Πτωχεύουσι, καὶ πλουτίζουσι πολλοὺς· πάντων ὑστεροῦνται, καὶ ἐν πᾶσι περισσεύουσιν. Ἀτιμοῦνται, καὶ ἐν ταῖς ἀτιμίαις δοξάζονται...»¹⁰.

Ἡ συναίσθηση τῆς παροδικότητος τοῦ κόσμου καὶ ἡ βίωση τῆς ἐσχατολογικῆς ἀλήθειας, ἡ ἀποδέσμευση ἀπὸ τὴν κοσμικὴ συμβατικότητα καὶ ἡ προσήλωσις στὸ οὐράνιο πολίτευμα, ἡ ἀγάπη πού ἀγκαλιάζει ἀκόμα καὶ τοὺς ἐχθρούς, ἡ ἀνταπόδοση καλοῦ ἀντὶ κακοῦ, ἡ ἐκούσια στέρξη γιὰ τὴν ἀσκήσις ἀγαθοεργίας, νοηματοδοτοῦν τὰ πράγματα τοῦ κόσμου διαφορετικὰ καὶ προσδίδουν στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν πιστῶν ἓνα ξεχωριστὸ περιεχόμενο. Παραμερίζουν τὴν προσκαירותητα καὶ τὴν διάσπαση, καὶ εἰσάγουν τὴν προοπτικὴ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς αἰωνιότητος.

9. *Πρὸς Διόγνητον* 5, 4.

10. *Ὁ.π.* 5, 5-17.

Ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν, ὅπως καὶ ὀλόκληρης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μέσα στὸν κόσμος, μπορεῖ νὰ παρασταθεῖ ὡς ζωὴ ἐν τάφῳ. Ὁ Χριστός, σημειώνει ὁ Ὁριγένης, ὡς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὀδηγεῖ τὰ μέλη της διὰ τοῦ θανάτου στὴν ἀνάσταση. Ὅπως τὸ αἰσθητὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ σταυρώθηκε, ἐνταφιάσθηκε καὶ ἀκολούθως ἀναστήθηκε, ἔτσι καὶ τὸ ὄλο σῶμα τῶν πιστῶν ἔχει σταυρωθεῖ μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ δὲν ζεῖ πλέον τώρα. Ὁ καθέννας δηλαδὴ, ὅπως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, δὲν ἔχει νὰ καυχηθεῖ γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο σταυρώθηκε αὐτὸς γιὰ τὸν κόσμος καὶ ὁ κόσμος γι' αὐτόν¹¹. Ἐπιπλέον ἐνταφιάζεται μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, γιὰ νὰ ζήσει ἕνα νέο εἶδος ζωῆς¹².

Τὸ νέο αὐτὸ εἶδος ζωῆς, ποὺ παραμένει μυστικὸ καὶ κρυμμένο ἀπὸ τὸν κόσμο, δὲν εἶναι μόνο κάτι ποὺ ἀναμένεται πέραν τοῦ κόσμου, στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ κάτι ποὺ βιώνεται στὴν καθημερινότητα τοῦ κόσμου. Οὐσιαστικὰ δηλαδὴ ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ζεῖ τὴν καθημερινὴν ζωὴ ταυτόχρονα σὲ δύο διαφορετικὰ ἐπίπεδα: στὸ αἰώνιο καὶ τὸ πρόσκαιρο. Αὐτὸ φανερῶνεται πληρέστερα κατὰ τὴν θεία Λειτουργία. Μέσα σὲ αὐτὴν ἡ ἐναλλαγὴ τῶν δύο ἐπιπέδων εἶναι διαρκής. Τὸ πρόσκαιρο ἐπίγειο ἐπίπεδο ἀναφέρεται διαρκῶς στὸ αἰώνιο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ αἰώνιο ἐπίπεδο προσλαμβάνει καὶ μεταμορφώνει τὸ ἐπίγειο. Τὸ αἰώνιο ἐπίπεδο νοσηματοδοτεῖ τὸ πρόσκαιρο. Καὶ τὸ πρόσκαιρο προσφέρεται ὡς στάδιο προπαρασκευῆς γιὰ τὸ αἰώνιο.

Ἡ θεία Λειτουργία δὲν ἀποτελεῖ κάποια παρένθεση στὴ χριστιανικὴ ζωὴ, ἀλλὰ τὸν δείκτη καὶ τὸ πληρωμὰ της. Τὰ δύο ἐπίπεδα ζωῆς, ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν θεία Λειτουργία, προσφέρονται καὶ σὲ ὀλόκληρο τὸ μῆκος τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν μέσα στὸν κόσμο. Καὶ ἡ διατήρηση τῆς ἐπικοινωνίας τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων ἀποτελεῖ τὴν μόνη δυνατότητα γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς ἐκκοσμικεύσεως καὶ τοῦ «συσχηματισμοῦ» μὲ τὸν κόσμο. Ἡ διατήρηση ὁμως τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῆς δὲν εἶναι μόνο δύσκολη, ἀλλὰ καὶ πολὺ κοπιαστικὴ στὴν σύγχρονη κοινωνία.

Ὁ κόσμος σήμερα ἔχασε τὴν παραδοσιακὴ μορφὴ του. Ἡ νεώτερη ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνολογία εἰσέβαλαν καθοριστικὰ στὴν ζωὴ του, ἀλλοιώνοντας ἀκόμα καὶ τὴν συνειδησίη του. Τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ ἤδη καλύπτεται ἢ καὶ ἀφανίζεται ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὸν Θεό. Παντοῦ συναντᾷ τὸν ἑαυτό του, στηρίζεται στὰ ἔργα του, θωρακίζεται μὲ τὰ μέσα του,

11. Βλ. *Γαλ.* 2, 20.

12. Βλ. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, *Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην* 10, 35.

θεραπεύεται με τὰ ἐπιτεύγματά του, θαυμάζει και ἀπολαμβάνει τὰ κατορθώματά του. Ἄλλαξε ριζικά τὴν ζωὴ του, και ἤδη ἐπιχειρεῖ νὰ δημιουργήσει και ὁ ἴδιος ζωὴ· νὰ «παίξει τὸν θεό».

Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας ἔχασε τὴν φυσικὴ ἀθωότητά του. Ἔχασε μαζί με τὸν Θεὸ και τὴν χαρὰ πὺ προσφέρουν τὰ δημιουργήματά του. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Γέροντας Σιλουανός, «ὅποιος ἔχασε τὴ χάρη δὲν αισθάνεται ὅπως πρέπει τὴν ὠραιότητα τοῦ κόσμου και δὲν ἐκπλήσσεται ἀπὸ τίποτα. Ὅλη ἡ ἀνείπωτα μεγαλειώδης δημιουργία τοῦ Θεοῦ δὲν τὸν συγκινεῖ»¹³. Ἡ ἀναισθησία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀποτυπώνεται και στὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο ἀντιμετωπίζει και χρησιμοποιεῖ τὴν κτίση. Γι' αὐτὸ και ἡ οἰκολογικὴ κρίση δὲν ἀποτελεῖ κάποιο αὐτόνομο φαινόμενο, ἀλλὰ φυσικὸ ἐπακόλουθο τῆς πνευματικῆς ἐκτροπῆς τοῦ ἀνθρώπου. Μόνο ὅταν διατηρεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν φυσικὴ καθαρότητά του ἢ τὴν ἀνακτᾶ μετὰ τὴν ἀπωλεία της, μπορεῖ νὰ βλέπει σωστὰ τὴν φύση και τὰ πράγματα: «Ὁ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν ἢ τηρήσας ἑαυτῷ ἄνωθεν ἢ ἀνακαλεσάμενος και ἀπολαβών, και τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν ἀπέλαβεν»¹⁴.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἀποδεχθεῖ ἢ νὰ ἀπορρίψει τὸ σχέδιο πὺ τοῦ προτείνει ὁ Θεός: τὴν ὁμοίωση πρὸς αὐτὸν και τὴν τελειώσή του κατὰ τὸ δικό του πρότυπο: «Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡσερ ὁ πατὴρ ὑμῶν τέλειός ἐστιν»¹⁵. Κατὰ βάση βέβαια ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρνεῖται τὸ σχέδιο τῆς θείας τελειότητος. Ἀντίθετα μάλιστα τὸ σφετερίζεται και προσπαθεῖ νὰ τὸ πραγματοποιήσει. Ἄλλωστε ἡ τάση αὐτὴ ὑπάρχει ἔμφυτη μέσα του. Με ὅλα τὰ μέσα πὺ διαθέτει ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ θεωθεῖ. Τὸ λάθος του ἔγκειται στὸ ὅτι προσπαθεῖ νὰ τὸ κατορθώσει αὐτὸ με τὶς δικές του δυνάμεις και ἀντιλήψεις, και ὄχι με τὸ θέλημα και τὴν συνεργία τοῦ Θεοῦ. Παραμερίζοντας ὅμως τὸν Θεὸ ἕνα μόνο μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει· τὴν ἐπιστροφή του στὸ μὴ ὄν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο και προῆλθε. Ἀλλὰ τὸ νέο στοιχεῖο στὴν περίπτωση αὐτὴν εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπιστρέφει στὸ μὴ ὄν ὄχι ὡς ἀνύπαρκτος ἀλλὰ ὡς ἀλλοτριωμένη ὑπαρξη. Αὐτὴ εἶναι και ἡ κόλασή του.

Τὰ ἀρνητικὰ στοιχεῖα τῆς προσπάθειας τοῦ ἀνθρώπου γιὰ αὐτοθέωση γίνονται ἐμφανῆ και σὲ ὀλόκληρο τὸ φάσμα τῶν ἐπιτευγμάτων του. Ὡς δημιουργήμα «κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Δημιουργοῦ του ἔχει και αὐτὸς ἔμφυτες

13. ΑΡΧΙΜ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ (ΣΑΧΑΡΩΦ), Ὁ ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης, Ἔσεξ Ἀγγλίας ¹⁰2003, σ. 115-116.

14. ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Ἡθικά 6, 217-219, «Sources Chrétiennes», τόμ. 129, σ. 134-136.

15. Ματθ. 5, 48.

τις δημιουργικές ικανότητες. Αυτόνομόντας όμως τις ικανότητές του και ενεργοποιώντας αυτές ανεξάρτητα από τον Δημιουργό του παράγει δημιουργήματα φαλκιδευμένα από την φθορά και τον θάνατο. Δημιουργεί πολιτισμό και έγκλωβίζεται σέ αυτόν. Όργανώνει κράτος και φυλακίζεται μέσα του. Παράγει επιστήμη και τεχνολογία και γίνεται ύποχειρίό τους. Βρίσκει ανέσεις και εύκολίες πού τον κουράζουν και δυσκολεύουν την ζωή του. Αισθάνεται ότι προοδεύει και τελειοποιείται, αλλά δέν άργεί νά διαπιστώσει την άπατηλή έντύπωση πού δημιούργησε. Δέν μπορεί νά άπαρηθηεί τά έπιτεύγματά του, γιατί αυτά συνυφαίνονται μέ την ζωή του. Άλλά και δέν μπορεί νά τά άπολαύσει άμέριμνα, γιατί διαπιστώνει τις άρνητικές και συχνά καταστροφικές πλευρές τους.

Όρισμένοι θεωρούν την χριστιανική τοποθέτηση άπέναντι στον κόσμο ως άρνητική για την πρόοδο της έπιστήμης και της τεχνολογίας. Και αυτό από κάποια άποψη είναι σωστό. Η πρόταξη της Βασιλείας του Θεού στην ανθρώπινη ζωή είναι φυσικό νά ύποτάσσει αλλά και νά διαφοροποιεί όλους τους έπιμέρους σκοπούς του ανθρώπου. Αυτό παρατηρείται και μικροκοινωνιολογικά και μακροκοινωνιολογικά. Και αυτό δέν είναι τόσο έμφανές σέ μία συμβατική χριστιανική κοινωνία, όσο σέ πρόσωπα ή σέ ομάδες προσώπων πού αυτοδεσμεύονται για μία συνεπέστερη βίωση του Χριστιανισμού. Παραταύτα δέν παύει ή χριστιανική πίστη και ή χριστιανική ζωή, άκόμα και στην συμβατική τους μορφή, νά έχουν σημαντικές έπιπτώσεις στην ανθρώπινη κοινωνία. Η άξιολόγηση όμως των έπιπτώσεων αυτών ως θετικών ή άρνητικών έξαρτάται από τά κριτήρια μέ τά όποια γίνεται.

Πέρα όμως από αυτά πρέπει νά σημειωθεί ότι ό Χριστιανισμός δέν έμποδίζει την πρόοδο της έπιστήμης και της τεχνολογίας. Άλλωστε είναι γνωστό ότι ή έπιστήμη και ή τεχνολογία του σύγχρονου κόσμου κατάγονται από τον χριστιανικό μοναχισμό της Δύσεως. Έκείνο όμως πού δέν λαμβάνουμε συνήθως ύπόψη είναι ότι δέν ύπήρξαν κύρια προϊόντα αλλά ύποπροϊόντα του δυτικού μοναχισμού. Προήλθαν από μία έκκοσμικευμένη έκδοχή του. Δέν προέκυψαν ως καρποί άναζητήσεως και βιώσεως της Βασιλείας του Θεού, ως έπιτεύγματα στον χώρο της έλευθερίας του Πνεύματος, αλλά ως κατορθώματα μέσα στο πλαίσιο της φυσικής νομοτέλειας και της χρηστικής σκοπιμότητας. Και έδω άκριβώς βρίσκεται τó κρίσιμο ή άκόμα και τó επικίνδυνο σημείο της έπιστήμης.

Ό μεγάλος σεβασμός πού αποδόθηκε στην έπιστήμη έξαιτίας των έντυπωσιακών κατακτήσεών της όδήγησε σέ ένα είδος άπολυτοποιήσεως και θεοποίησης της. Θαμβωμένος από τις έπιστημονικές κατακτήσεις έφτασε ό άνθρωπος νά στηρίξει όλες τις έλπίδες και τις προσδοκίες του σέ αυτήν. Ταύτισε άκό-

μα την ὄλη ἀλήθεια μὲ την ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια καὶ στάθηκε ἐπιφυλακτικὸς ἢ καὶ ἐχθρικὸς ἀπέναντι σὲ κάθε ἀλήθεια ποὺ δὲν θεμελιώνεται σὲ ὑλικὴ ἐμπειρικὴ μέθοδο. Ἀλήθεια ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας θεωρεῖται μόνο ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια· ἡ ἀλήθεια ποὺ ἀντικειμενοποιεῖ τὰ πάντα καὶ ἐπαληθεύεται ἀντικειμενικά. Ἡ προσωπικὴ ἀλήθεια ἢ ἀκριβέστερα ἡ ἀλήθεια ὡς πρόσωπο καὶ ὡς ζωὴ παραθεωρήθηκε μέχρις ἀφανισμοῦ. Μὲ τὸν τρόπο ὁμοῦς αὐτὸν ἐγκλωβίστηκε ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀπρόσωπη καὶ ἄτεγκτη κοσμικὴ νομοτέλεια καὶ ἔγινε δέσμιός της.

Μέσα στὴν ἴδια προοπτικὴ ἀναπτύχθηκε καὶ ὁλόκληρος ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος παραθεωρεῖ τελείως τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος καὶ ἀποσκοπεῖ στὴν ἐμπέδωση μίας ἐγκόσμιας τάξεως καὶ ἁρμονίας. Ἔτσι συμβαίνει ὁ ἄνθρωπος νὰ χάνει τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία καὶ νὰ φυλακίζεται στὴν λογικὴ ἀναγκαιότητα, νὰ ἐγκαταλείπει τὴν ἀνιδιοτέλεια καὶ νὰ ὑποδουλώνεται στὴ σκοπιμότητα, νὰ ἀλλοτριώνεται ἀπὸ τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς καὶ νὰ φοβᾶται μόνο τὸν βιολογικὸ θάνατο.

Ὁ θαυμαστὸς καὶ παράδοξος χαρακτήρας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ ἦταν ἔντονος κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀμβλύθηκε μέσα στὴν πορεία τῆς ἱστορίας. Ἡ ἔλξη τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου ἀπομάκρυνε τὴν ζωὴ τῶν πιστῶν ἀπὸ τὸν κύριο στόχο της καὶ ἀλλοίωσε τὰ πνευματικὰ αἰσθητήρια καὶ κριτήριά τους. Καὶ αὐτὸ δὲν παρατηρεῖται μόνο στὴν προσωπικὴ ζωὴ τῶν πιστῶν ἀλλὰ καὶ εὐρύτερα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀναζήτηση τῆς διατηρήσεως ἢ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἢ σταύρωση καὶ ἡ ἐν τάφῳ ζωὴ της παραμένουν στὸ περιθώριο. Ἐκεῖνο ποὺ συνήθως ὑπολογίζεται εἶναι ἡ ἰσχὺς, ἡ ἐξουσία, ἡ κοινωνικὴ δραστηριοποίηση καὶ ἄλλα παρόμοια κοσμικὰ κριτήρια.

Μὲ τὸν τρόπο ὁμοῦς αὐτὸν ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλοτριώνεται καὶ ἀλλοιώνεται. Μέσα στὸ κλίμα αὐτὸ ἀλλοιώνονται καὶ βασικὲς χριστιανικὲς ἀρχὲς καὶ ἔννοιες, ὅπως ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἐλευθερία, ποὺ ἔχουν στὸν Χριστιανισμὸ ἰδιαίτερο νόημα καὶ περιεχόμενο. Οἱ ἔννοιες αὐτές, ποὺ γίνονται εὐρύτατα ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὸν κόσμο, ἐκλαμβάνονται καὶ ἐφαρμόζονται συνήθως μὲ πνεῦμα ἀσύμφωνο ἢ καὶ ἐντελῶς ἀντίθετο πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἔτσι μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ κόσμου πλήρης συμφωνία στὶς ἔννοιες καὶ ταυτόχρονα πλήρης διαφωνία στὸ περιεχόμενο. Τὸ χειρότερο ὁμοῦς εἶναι, ὅταν ἡ διαφωνία στὸ περιεχόμενο τῶν ἰδίων ἐνοιῶν ἐμφανίζεται ἀνάμεσα στοὺς ἴδιους τοὺς Χριστιανούς. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι σπάνιο μέσα στὸν σύγχρονο ἐκκοσμηκευμένο χριστιανικὸ κόσμο.

Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη πηγάζει ἀπὸ τὸν Θεό· ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη¹⁶. Χωρὶς τὴν κοινωνία μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν του δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει στὸν κόσμο χριστιανικὴ ἀγάπη. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη εἶναι ἀνιδιοτελής. Ὁ Χριστιανὸς ποὺ ἀγαπᾷ δὲν ζητεῖ τὸ δικό του συμφέρον ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἄλλου. Καὶ ἀποκτᾷ τὴν δύναμη νὰ τὸ κάνει αὐτό, βλέποντας στὸ πρόσωπο τοῦ ἄλλου τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, στὸ σῶμα τοῦ ὁποῖου ἀνήκει. Ἡ προσήλωση ὁμοῦ τοῦ ἀνθρώπου στὸν Χριστὸ προϋποθέτει τὴν αὐταπάρηση. Μόνο στὸ μέτρο ποὺ ἀπαρνεῖται ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτό του μπορεῖ νὰ ζήσει τὴν αὐθεντικὴ χριστιανικὴ ἀγάπη. Καὶ ὅταν ζεῖ τὴν ἀγάπη αὐτὴ προσηλωμένος στὸν Χριστό, ἀπαλλοτριώνει τὴν πρόσκαιρὴ ζωὴ του, γιὰ νὰ βρεῖ τὴν ἀκατάλυτὴ ζωὴ.

Ὁ Χριστιανὸς ἀρνεῖται τὸν κόσμον καὶ ὅσα θεωροῦνται πολῦτιμα μέσα στὸν κόσμον, γιὰ νὰ προσηλωθεῖ στὸ οὐράνιον πολίτευμά του¹⁷. Παραμερίζει καὶ «μισεῖ», τὸν πατέρα, τὴν μητέρα, τὰ παιδιὰ καὶ κάθε σαρκικὸ δεσμὸ ποὺ τὸν ἐμποδίζει νὰ δώσει ὀλόκληρον τὸν ἑαυτό του στὸν Χριστό¹⁸. Ζώντας ὁμοῦ μὲ τὸν Χριστὸ ξαναβρίσκει σὲ ἓνα ὑψηλότερο ἐπίπεδο ὅσα παραμέρισε καὶ «μίσησε».

Ἀνάλογες παρατηρήσεις μποροῦν νὰ γίνουν καὶ γιὰ τὴν ἐλευθερία. Ἡ ἐλευθερία κατὰ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία δὲν ἐγκεῖται στὴν ἀπεριόριστὴ δυνατότητα ἱκανοποιήσεως τῶν ἀτομικῶν ἐπιθυμιῶν. Ἡ ἐλευθερία αὐτὴ εἶναι ἐμπαθὴς ὑποδούλωση στὴν φιλαυτία. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι εἶναι ριζικῶς ἀντίθετὴ πρὸς τὴν χριστιανικὴ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας. Ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία συνυφαίνεται μὲ τὴν ὑπέρβαση τῆς φιλαυτίας. Ἄλλωστε ἔτσι μόνο ἡ ἐλευθερία τοῦ ἑνὸς δὲν προσβάλλει τὴν ἐλευθερία τοῦ ἄλλου. Ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία πηγάζει ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ βιώνεται ἐν κοινωνίᾳ μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡ ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς προϋποθέτει τὴν πλήρη αὐταπάρηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Μόνο μὲ τὴν ἐλεύθερη καὶ πλήρη αὐτοπροσφορὰ του στὸ θεῖο θέλημα καὶ μὲ τὴν μετοχὴ του στὴν θεία ζωὴ κερδίζει ὁ ἄνθρωπος τὴν πραγματικὴ ἐλευθερία του, ἀλλὰ καὶ κάνει πάντοτε τὸ κατὰ φύσιν θέλημά του. Ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειώνει ὁ Ἄββᾶς Δωρόθεος, μὴ ἔχοντας δικό του θέλημα, κάνει πάντοτε τὸ δικό του θέλημα, γιὰτι ὅ,τι καὶ ἂν γίνεται τὸν ἀναπαύει, ἀφοῦ δὲν γίνεται ὅπως τὸ θέλει, ἀλλὰ τὸ θέλει ὅπως γίνεται¹⁹.

16. Βλ. Α΄ Ἰω. 4, 7-8.

17. Βλ. Φιλιπ. 3, 20.

18. Βλ. Λουκ. 14, 26.

19. Βλ. ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ, *Ρήματα διάφορα ἐν συντόμῳ*, PG 88, 1810BC.

Ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αἷτιος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ ἀκόμα περισσότερο ἐφόσον εἶναι δοῦλος τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πραγματικὰ ἐλεύθερος. Ἡ ἐλευθερία πού περιορίζεται στὸν φθαρτὸ κόσμο καὶ ἀπειλεῖται ἀπὸ τὸν θάνατο δὲν εἶναι ἀληθινή. Ἡ καθήλωση στὴν ἐγκοσμιότητα δὲν περιορίζει μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀφανίζει τελικὰ τὴν ἐλευθερία. Ἡ ἀληθινή ἐλευθερία ἔχει ἀπεριόριστους ὀρίζοντες. Ἔρχεται ὡς καρπὸς νίκης ἐναντίον τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου καὶ μετοχῆς στὴν ἄφθαρτη καὶ αἰώνια ζωὴ. Μὲ τὴν ἐλευθερία αὐτὴ διασκελίζει ὁ ἄνθρωπος ὅλους τοὺς περιορισμοὺς τοῦ κόσμου καὶ ἐπεκτείνεται στὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ἀπειρότητα.

Ἀπὸ τὴν στιγμή τῆς εἰσόδου του στὴν Ἐκκλησία ὁ ἄνθρωπος τοποθετεῖται σὲ μία παράδοξη προοπτικὴ. Καλεῖται νὰ γνωρίσει τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη μισώντας καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Καλεῖται νὰ βρεῖ τὴν ἐλευθερία περνώντας μέσα ἀπὸ μία τέλεια δουλεία. Καλεῖται τέλος νὰ κατακτῆσει τὴν ζωὴ παραδιδόμενος στὸν θάνατο. Στὸ *Γεροντικό* διαβάζουμε: «Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν Ἀββᾶν Μουσέα λέγων· ὄρω ἐνώπιόν μου πρᾶγμα, καὶ οὐ δύναμαι αὐτὸ κατασχεῖν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· ἐὰν μὴ γίνῃ νεκρὸς ὡς οἱ ταφέντες, οὐ δύνασαι αὐτὸ κατασχεῖν»²⁰. Ἡ νέκρωση αὐτὴ γίνεται πηγὴ ἀκατάλυτης ζωῆς. Μὲ τὴν ἀποδοχὴ τῆς νεκρώσεως, στὴν ὁποία κορυφώνεται ἡ παραδοξότητα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, δὲν φαλκιδεύεται ἡ ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ ἀντιθέτως ὀδηγεῖται στὴν τελείωσή της. Πεθαίνει σὰν τὸ σιτάρι, γιὰ νὰ φέρει «πολὺν καρπὸν»²¹. Ἡ νέκρωση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως γίνεται μέσα στὴν προοπτικὴ τῆς κοινωνίας τῆς θείας φύσεως.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν δημιουργήθηκε γιὰ νὰ καθηλωθεῖ στὴν κτιστὴ φύση του: «Εἰς τοῦτο πεποίηκεν ἡμᾶς ὁ Θεός, ἵνα γενώμεθα θείας κοινωνοὶ φύσεως»²². Ἡ κοινωνία αὐτὴ δὲν δόθηκε ἐξαρχῆς στὸν ἄνθρωπο, οὔτε ἦταν δυνατὸ νὰ κατακτηθεῖ μὲ τὶς φυσικὲς του δυνάμεις. Ἡ κοινωνία αὐτὴ, πού διανοίγει τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀπεριόριστη ἐλευθερία, προσφέρεται μὲ τὴν θεία ἐνέργεια καὶ ζωὴ. Καὶ ὁ ἄνθρωπος μετέχοντας στὴν θεία ἐνέργεια καὶ ζωὴ ὑπερβάλλει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν φύση του· δὲν περιορίζεται στὴν ἀτομικότητά του οὔτε ἐξαντλεῖται στὴν κτιστότητά του. Γίνεται θεὸς κατὰ χάρι· μετέχει στὴν ἀκτιστὴ θεία ζωὴ καὶ ἀγκαλιάζει ὀλόκληρη τὴν κτίση.

20. *Περὶ τοῦ Ἀββᾶ Μουσέως* 11, PG 65, 285C.

21. Βλ. *Ἰω.* 12, 25.

22. ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Κεφάλαια διάφορα* 1, 42, PG 90, 1193D.